కురుక్షేత్ర సంగ్రామము

శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

తాళ్ల మెరకభూములు సుక్షేత్రాలు. అవి బంగారం పండేవి. వాటిల్లో పెంటా ఎరువూ ఏనాడూ పడకపోయినా, అవి ముక్కారునా విరగపండడమే గాని రెండోమాట ఎరగవు. ఆ వూరికి తూర్పున రెండుమైళ్ల దూరాన్ని ఉత్తర దక్షిణాలుగా ఓ పంటకాలువ ఉంది. దాని పడమటగట్టుని జేరి రెండు ఖండాలు, ఒక్కొక్కటి యాభై యేసి యకరాలది, కాలవనించి కొంత మేర వదిలిపెట్టగా, ఓదాని కోటి కాడిగట్టుగా ఉండేవి. అందులో దక్షిణపువేపుది మిరియాలవారిది; ఉత్తరపుదిక్కుది శొంఠివారిది. భూఖామందులు గ్రామాంతర ఉద్యోగాలు ఆర్జించి వెళ్లిపోయి అవి రైతులకి అమర్చారు. పన్నులు పెట్టుగుని అమరకం ఎకరపుపుట్లు ఖామండుల ఇంటిదగ్గిర అప్పచెప్పేవారు. మిరియాలవారి భూమి వనమయ్యా, శొంఠివారిది అతని జ్ఞాతి పనసయ్యా పుచ్చుకున్నారు. గొడ్లకోసం అని మొదట సాలలు కట్టి, ఎప్పుడేనా రాత్రి బసకోసం అని పాకలు వేసి, చివరికి వాళ్లిద్దరూ ఆవరణా ప్రహారీగోడలతో సహా రెండు భవనాలు ఖామందు ల్నడిగి కాలవసరాసరిని పొలాల్లోనే కట్టుగున్నారు. ఆ ఇళ్లకి మధ్య నలభై యాభైగజాల నిడివిగల భూమి ఉంది. అది ఎవరిదో కొన్నాళ్లవరకూ తెలియకుండా బంజరుగా ఉండి, దుబ్బువేసింది. ఆ దుబ్బా ఏ చుట్టనిప్పురవ్వో పడి కాల్తోచ్చేది. తరవాత చాలాకాలంకూడా అది నాది అన్న మొగాడు లేడు, ఫలానావారిది అని తేల్చిన ఉద్యోగి లేడు, నేను బాగుచేస్తాను అన్న నాథుడు లేడు. అంత మంచి భూములమధ్య ఆ క్షేత్రం ఎల్లా తయారైందో ఎవరికీ తెలియదు. ఆ భూమి అంతా పోగుచేసి ఎకరం లోపు! వనమయ్య పనసయ్యలు తమ రింత పిసుక్కుతిని, ఇంకోరి కింత పడెయ్యగల

స్థితిలోనే ఉంటొచ్చారు. వనమయ్యకి ముసిలి తల్లీ పడుచుపెళ్లాం మధ్య త్రాసు నిదానంగా పట్టుగునే సరికి నవనాళ్లూ కుంగిపోయేవి. పనసయ్యకి వెధవఅక్కా సుస్తీపెళ్లాం జరిపే పోరుహోరుజోరు జలుబు వొదలగొట్టేస్తూండేది. ఇళ్లమధ్య ఖాళీ స్థలం ఎవరిదైతేం గనక చెరిసహంగా వాడుకోడంలో ఏ విధమైన పేచీలూ రాకుండా, మాధ్యస్తంలో ఏకరేఖగా అయిదారు రాళ్లు నిల్లే పాతుగున్నారు. దాంతో దక్షిణపు వేపు ఇంటికి ఉత్తరాన ఇరవై గజాల పొడుగునా, పనసయ్యఇంటికి దక్షిణాన ఇరవై గజాల చొప్పునా ఖాళీస్థళం వారివారి వాడకాలకి కేటాయింపు అయి ఉంది. అది వాళ్లు పుల్లా పుట్రా వేసుగునీ, పురీ గట్రా కట్టుగునీ, యథాశక్తిగా భుక్తపరుచుకుంటున్నారు. అదికూడా ఊడుపుభూమిగా మారిస్తే బాగా ఉంటుందనే ఊహాలు వాళ్లకి వంట్లోనూ ఉన్నాయి, ఇంట్లోనూ ఉన్నాయి. ఉన్నా, వాళ్లు హానీ, హింసా తెలియనివాళ్లు గనక, ఆ ఊహాలు చాలాకాలం పొక్కలేదు.

వనమయ్య పనసయ్యలు జ్ఞాతులే అవడంచేత శుభాశుభాల్లో తప్పవిడిచి, సహాసన సహభోజనాలు లేకుండానే వ్యవహరించేవాళ్లు. కాని అవసరంవల్ల ఒకనాడు సాయంత్రం కాలువగట్టుమీద గృహమధ్య రేఖకి సూటిగా వాళ్లిద్దరూ కొంత ఎడంగానే కూర్చుని ఉండగా ఈ సంభాషణ జరిగింది:

పనసయ్య— ఈమధ్య ఉన్న చెక్క అసలుమినహా అని మనం అనుకుంటున్నాం!

వనమయ్య—నేను అనుకోటంలేదు.

పన—ఇది వెన్నావారిది.

వన—నాకూ తెలుసు.

పన—వారిదగ్గిర అయి దేళ్లకి నేను కౌలు రాయించుగున్నాను.

వన—అంతకు పూర్వమే రాయించుగుని దుబ్బులు వేయించింది నేనే.

పన—వారి మైనరుకొడుకుచేతకూడా నిశానీ పెట్టించాను.

వన—ఆస్తి ఆయనపెళ్లాంపేర ఉందిట, నేను ఆవిడదగ్గిరే పుచ్చుగున్నాను.

పన—నేను సాగు చేస్తాను; రేపటెల్లుండి అరక దున్నుతాను; మీవేపున మొదలెడతాను!

వన— అల్లా అయితే మాకు కోపం రావలిసివుంటుంది!

పన—మేం దున్నడం మానం!

వన—మేం అటకాయిస్తాం!

పన—మేం అడ్డొచ్చినవాళ్లని గిరవటేస్తాం.

వన—మేం కొమ్ములు ఊడగొట్టిస్తాం.

పన—మేం పేర్లు నాశనంచెయిస్తాం!

వన—మేం అంతా నాశనంచేసి చూపిస్తాం.

పన—మేం పట్టిన కుందేటికి మూడే కాళ్లు!

వన—మా కుందేటికి కాళ్లే ఉండవు.

పన—అల్లాంటి కుందేల్ని దొర్లిస్తాం!

వన—ఇల్లాంటి ద్రోహాలు చేసేవాళ్లని మేం తిట్టిపోస్తాం.

పన—ఎప్పణ్ణించి తిట్టిపోస్తారూ?

వన—రేపు చద్దివణ్ణం తిని గట్టుమీద కూర్చుని నిర్భయంగా తిడతాం. వినడానికి జనాన్నికూడా పిలుస్తాం, భయమా ?

పన—జనాన్ని పిలవడానికి ఎప్పుడు వెడతారూ? రాత్రేనా ?

వన — అవును.

పన—రాత్రిచీకటిగనక, ఉభయులమూ కలిసేవెళ్లి పిలుద్దాం! చూస్కోండి మజాకా !!

మర్నాడు ఉదయం ఏడుగంటలకి కాలవగట్టుమీద ఓ పాతికజనం పోగయారు. బాగా నాలుగైదుగజాల ఎడంలో వనమయ్య పనసయ్యలు వాళ్ల వాటాలకి సూటిగానే కూచున్నారు. కొద్దిగా ఎదురెండగా ఉంది. పనసయ్య గొడుగు వేసుకున్నాడు. మరోటి తెప్పించి వనమయ్యకి ఇచ్చాడు. వనమయ్య ఉపక్రమించగా పనసయ్య అందుకున్నాడు. వాళ్లిద్దరూకూడా ఒకర్ని ఒకరు చూసుకోకుండా, వచ్చినమాట రానీకుండా, గొంతిగలు పోకుండా, చెమట పట్టకుండా, చెక్కు-చెదరనియ్యకుండా, అశ్లీలాలు దొర్లకుండా తిట్టుగోడం నడిపించగా ఆట్టే హుషారీ లేకపోడంవల్ల జనం ఒకమోస్తరుగా ఉందన్నారుగాని బాగా మెచ్చలేదు. భోజనం వేళకి సమరం చాలించి అభ్యర్థులు వెళ్లిపొయ్యారు. మెతుగులు నోట్లో వేసుకుని వీళ్లైనంత వేగిరం రావచ్చుగదా అని జనం పరిగెట్టారు.

ఆ రోజు సాయంత్రం తిట్లనిమిత్తం ఛాన్సు స్త్రీల కిచ్చేశారు. వనమయ్య పెళ్లామూ పనసయ్య వెధవఅక్కా ఒక ఉజ్జీగానూ, వనమయ్య ముసలితల్లీ పనసయ్య సుస్తీపెళ్లామూ ఒక జోడాగానూ ఏర్పడి వాగ్యుద్ధం కానిచ్చారు. అది ప్రారంభంలో వాచికప్రధానంగా ఉన్నా, కాలక్రమాన్ని అభినయ వీక్షణ ప్రధానంగా మారింది. అప్పుడుకూడా అస్పృశ్యతకి భంగం ఏమీ రాలేదు. పోగైన శ్రోతల్లో పెద్దలు ఈ స్త్రీలు తిట్టుగోడంకూడా ఎంతమాత్రం రక్తిగా లేదనిన్నీ, ఆ కళ అంతగా తెలియని వాళ్లు నేర్పర్లని నియమించుగుంటే బాగుంటుందనిన్నీ తీర్చారు. రాత్రి రెండో ఝాం వేళదాకా పనసయ్యని తిట్టగలందుకు నలుగురు జనానికి మనిషికి పావలాచొప్పున ఇవ్వడానికి వనమయ్య ఒప్పుగున్నాడు. తనికి గూడా ఓనలుగురు తిట్లరాయుళ్లని మాట్లాడిపెట్టమనిన్నీ, మొత్తం ఆ జట్టు ఎనమండుగురు అవుతారు గనక రేటు మూడణాలకి ఒప్పించమనిన్నీ పనసయ్య కోరాడు. ఆ ప్రకారం వాళ్లు రాగా, గృహామధ్యరేఖవెంట నాలుగు ఇలాయిలు పాతి, నలుగుర్ని ఒకయింటివేపూ, వాళ్ల వీపులకి జేర్లపడేట్టున్నా రెండోయింటివేపుఉండేట్టున్నా తక్కిన నలుగురినిన్నీ కూచోపెట్టారు. వాళ్లు తమ చాతుర్యం చూపిస్తూ అర్ధరాత్రివరకూ అరుస్తూనే ఉన్నారు. వాళ్లు తమకి సొమ్ము ఎవరిస్తున్నారో వాళ్లనే తిట్టేసెయ్యకుండా కాయడానికి పాలేళ్లని నియమించారు. వనమయ్య వచ్చి తనవాళ్లని మరోటి కోరాడు. వాళ్లు పనసయ్య పోయినట్టు ఉదయందాకా రాగాలు పెట్టాలంటే ఏంపుచ్చుగుంటారని అడిగాడు. అది ఆరుబయటవ్యాపారం గనక మనిషి ఒకటికి రూపాయికి తగ్గితే వాళ్లు కిట్టదన్నారు. ఆ కాటికే వాళ్లని అతను పురమాయించగా, తక్కిన నలుగుర్నీ వెంటనే వనమయ్య పోయినట్టు ఏడవడానికి పనసయ్య ఆ రేటుకే బెత్తాయించాడు. వాళ్లు ఉదయం

వరకూ శోకన్నాలయుద్ధం దిగ్విజయంగా కానిచ్చారు. తాళ్లమెరక వగైరాలనించి వచ్చిన శ్రోతలకి పడుకోడానికి చాపలు సప్లయిచేసి రయితులిద్దరూ సన్మానం చేశారు. ఉదయం లగాయతు కదనం తీవ్రం కావచ్చునని అంతా ఆశించారు. కాలవ దక్షిణపు వాలుగా వెడుతుంది గనక వనమయ్యకి నీటియిబ్బంది (ఖర్చులేకుండా) కలిగించవచ్చునని, పనసయ్యకి, అతని వెధవ అక్క చెవులో ఊదింది. పనసయ్య ఉదయం లోపల పాలేళ్లని నియమించి ప్రశస్తమైన కశ్మలం తెప్పించి, రాయి కట్టించి, కాలవలో మధ్యగా, తన రేవుకి కొంచెం దక్షిణంగా వదిలిపెట్టించాడు. ఆ హడావిడిలో కొందరికి మెలుకువ వచ్చి లేచి "ఏమిటి ఏమిటి" అని ఆ విసిరేవాళ్లని అడిగారు. "వనమయ్య పుట్టి మునిగిపోయింది" అని వాళ్లనేశారు. దాంతోటి వనమయ్యకుటుంబానికి కొంచెం కష్టం అనిపించింది. తల్లి సలహామీద వనమయ్య ఓ కుక్కకళేబరాన్ని తెప్పించి తన యింటికి ఉత్తరాన్ని తగలేయించాడు. గాలి దక్షిణాన్నించి ఉత్తరానికి వీస్తూండడంవల్ల వాయుప్రమాదం తెచ్చిపెట్టి వనమయ్య పనసయ్యని విసిరికొట్టదల్చుగున్నాడనేమాట పుట్టింది. ఆ హోమధూమాలు అయిపోయేవరకూ పనసయ్య కుటుంబం తలుపువేసుగుని ఇంటో పడివుండి తరవాతే బయటి కొచ్చారు. ఈ లోపులో వనమయ్య పాలేళ్లని పంపి రెండు తట్టల రాయి తెప్పించి తన ఉత్తరపు గోడదగ్గిర పెట్టించాడు. ఉదయం అయింది.

వనమయ్య చద్ది ఆరగించి, బట్టలు వేసుగుని, గొడుగు వేసుగుని, తన గోడదగ్గిర నుంచుని, సకిలించి, పనసయ్యతో శిలాయుద్ధం చెయ్యడానికి తట్టలు తనకి దగ్గిరిగా పెట్టమని పాలేళ్లని కసిరి రాళ్లకేసి చూశాడు. ఒక తట్టలోవి అంగుళంనరసైజువి, ఇంకో తట్టలోవి అంగుళంసైజువి. అలా వ్యత్యాసంగా ఉండడం శత్రువుకి లాభకరంగా ఉంటుందేమో అని భయపడి, అతడు చిన్నతట్ట ఒక పాలేరునెత్తి కెత్తి అవిచ్చేసి పెద్దసైజువే తెచ్చిపెట్టమన్నాడు. వాడూ పదిబారలు సాగేసరికి పనసయ్యకి ఈసంగతి తెలిసి అతడు చిన్నసైజురాళ్లు తనకి కావాలని వాడితో చెప్పి ఖరీదూ,కూలీ చేతులో వేసేసేసరికి వాడు ఆ తట్ట పనసయ్యవేపు గుమ్మరించాడు. అంత కలిసొచ్చేటప్పుడు, ఒక తట్ట తనకి చాలనీ, రెండోది అనవసరమనీ చెప్పి వనమయ్య మనిషివాణ్ణి ఉండిపొమ్మన్నాడు. తనకి కేటాయింపుసైజు దొరకడానికి పనసయ్య సంతోషించి తనూ సిద్ధం అయాడు. తన పక్కని తను నుంచున్నాడు. పాలేరువాడు తనకి గొడు గట్టాడు. తను ఓరాయి తీసి "కాసుకోండి" అని నిరసనగా దక్షిణానికి విసిరాడు. అది మధ్యగీత దాటకుండా పడింది. వనమయ్య "చెయ్యండి, ఎం జెయ్యగలరో చూస్తాను!" అంటూ ఉత్తరంగా రాయి గిరవటేసేసరికి అదీ మధ్యగీత దాటకుండానే పడింది. అప్పుడప్పుడు తమ చెమట పాలేళ్లు తుడవగా, వాళ్లు కొంతసేపటికి రాళ్లన్నీ విసిరేశారు. అవన్నీ మధ్యగీతకి ఎడాపెడా ఎవళ్లవి వాళ్ల సహం మేరలోనే గుట్టలులాగ పడ్డాయి. వాళ్లిద్దరూ ఇంటోకి దాహం తాగడానికి వెళ్లి వచ్చేలోపల పెద్ద సైజురాళ్లన్నీ వనమయ్య పాలేరూ, చిన్నసైజువి పనసయ్యపాలేరూ తట్టల్లోకి ఎత్తేసి మళ్లీ తమ తమ యజ

మాన్లదగ్గిర హాజరుపెట్టేశారు. రెండో వేటులో వాళ్లిద్దరూ కుడా వడి హెచ్చు చేశారుగాని నేర్పు ఎక్కువ కనబరిచి హద్దు మాత్రం మీరలేదు. ఇంకా జోరుగా విసుకు గోడానికి మూడోమాటు తయారవుతూండగా, జనంలో కలకలం బయల్దేరింది. తాళ్లమెరక గ్రామపు మునసబుకరణాలు ఇద్దరూ వచ్చిపడ్డారు. వనమయ్య పనసయ్యలకి యుద్ధం జరుగుతోందని తెలిసి, లోకకల్యాణంనిమిత్తం వాళ్లిద్దర్నీ నిరాయుధుల్ని చేసి, పోలీసులకి తెలియకుండా కట్టుదిట్టం జేసి వెళ్లడానికి వాళ్లొచ్చారు. ఒకర్ని ఒకరు నరుక్కుంటూ రనే భయంచొప్పున కత్తి కటార్లూ, ఒకర్ని ఒకరు తగలబెట్టుగుంటా రనే భీతిచొప్పున చమురు తైలాలూ ఇచ్చెయ్యమన్నారు. వాళ్లు తమర్ని ఒకవేళ ఇంకా దగా చేస్తారేమో అని పెద్ద సూదంటురాయి తాడుకి కట్టి రెండు కొంపల్లోనూ గిర గిరా తిప్పారు. దాంతో సూదులూ, చాకులూ, కొడవళ్లూ లాంటివి టపీమని వచ్చి దానికి అంటుగుపోయాయి. గడ్డపారలు కూడా నాట్యం ప్రారంభించాయి. ఆ రీతిగా అన్నీ లాగేసి, "స్పంజి"లు గిరవటేసి నూనెలన్నీ పీల్చేశారు. ఎవరూకూడా అగ్గిపెట్టెలూ మతాబాలూవంటి బాణసంచా స్వాధీనంలో ఉంచుగోకూడదనిన్నీ, ఒకడంటూ వెళ్లి వాటిని పేల్చకపోయినా స్వయంగానే పేలగల సత్తా వాటి కుందిగనక వాటిని వీలైనంత త్వరలో తగలెయ్యడం మంచిది గనక ఎవడి వాటాలోమాత్రం వాడు మతాబా కాల్చినా నేరంకిందికి రాదనిన్నీ అనేసి, మామూలు మర్యాదలు పొంది, కొంచెం నిమ్మళించారు.

దుర్ముహూర్తం వెళ్లినట్టేనా అని పనసయ్య వాకబుచేశాడు. తను అన్నంతపనీ చెయ్యడానికి టైం అయిందన్నాడు. ముందు వనమయ్యవేపు సగంభూమీ ఖాళీచెయ్యాలని కబురంపించాడు. "నువ్వేం జెయ్యగలవో చూద్దాం, అదే పోయిరి అనిగాని భయపడి కాదు" అని సమాధానం పంపించి వెంటనే వనమయ్య తనపక్క ఖాళీచేశాడు. ఒక అరక కట్టి తోలుకు రమ్మని పనసయ్య ఒక పాలేర్ని అంపి ఈ లోపులో ఓ చాకింటి ఇస్త్రీమడత పంచ విరిచికట్టుగుని, ఆఘారం తొడిగి చేతులు ఎగసందోసి, మీసాలుపోగు చేసి వడేసి, గిరజా దువ్వి, పైన ముచ్చట ముడి రానిచ్చి, చెప్పులు తొడుక్కొని, చుట్ట కాలుస్తూ కయ్యానికి సర్వసిద్ధం అయాడు. వనమయ్య లంగోటీ బిగించి, వులిపిరిపంచె కట్టి, గ్లాస్గోషర్టు వేసి, తాంబూలం నముల్తూ కళ్లజోడు తుడుస్తూ, తనవేపున తిరుగుతూ ఉన్నాడు. పనసయ్యపాలేరు ఓ గొడ్డుగేదెనీ, ఓ దున్ననీ పూన్చి అరక తోలుకొచ్చాడు. అది కొంచెం పైన సమతలంగా ఉన్నచోట నిలపవలిసిందని అంటూ, పనసయ్య వాణ్ణి హెచ్చరించి, ఆ చోటు చూపించాడు. చేతులో గొడుగు ఇటూ అటూ ఊగడం వల్ల దున్నా గేదీకూడా హడిలి, బెదిరి, ఎగిరి, మేఘాలమీద లేచిపోయాయి. నాగలి అక్కడే ఉండనిచ్చి పొగరుమోతులు కాని ఎడ్లనే తోలుకురమ్మని పనసయ్య పాలేరుతో అన్నాడు. వాడూ వెళ్లి రెండు ఎడ్లని — బక్కచచ్చి ఉసూరు మంటూ కళ్లల్లో ప్రాణాలు పెట్టుగున్న వాటిని — తోసుగొచ్చాడు. వాట్లకీ నాగలికీ పసుపురాయించి వాటిని కట్టి, కర్రు నేలకి ఆనించి, నాగలిపిడి పనసయ్యకి అందించి, ముల్లుకర్రకూడా అతడి

చేతి కిచ్చి పాలేరు తప్పుగుని పనసయ్యకి గొడుగుపట్టాడు. ఎడంచేత్తో నాగలి అదిమి "ధర్మానికే జయం, అనగా నాకే!" అని కేకేసి, పనసయ్య ఎడ్లని కర్రచ్చుగుని పక్కమ్మట తగిలించాడు. అవి కించిత్తూ చలించలేదు. తక్షణం అతడు రెండింటినీ ముల్లుపుచ్చుగుని రక్తం వచ్చేలాగ — రక్తం ఉందిగనక వచ్చింది — గుచ్చాడు. అవి రొండూకూడా పడుకున్నాయి. ఇంకా కొట్టినా గుచ్చినా అవి నిద్దరకూడా పోతాయేమో అని పనసయ్య నిదానించాడు. పనసయ్య (తన పాలేరుతో) "మరి అటకాయించ మనవోయ్, పౌరుషం ఉంటేనూ!" అని గిరజాలూ, మీసాలూ రెండు చేతులా దువ్వి చూపించాడు. వనమయ్య ఆపాలేరు కేసే చూస్తూ, "అసలు దున్న మనవోయ్, పశుత్వం నిలబడితేనూ" అని కనుబొమలూ, క్రాపింగూ రెండుచేతులా దువ్వి చూపించాడు. పనసయ్యపాలేళ్లలో ఒక తెలివిగల వాడు చరచరా పరిగెట్టి చిట్టుబుట్టా, తెలక పిండీ పట్టుగు చక్కావచ్చి ఎడ్లకి చూపించాడు. ఎడ్లు లేచి విద్దెంచేసి నడకకూడా ప్రకటించాయి. పనసయ్య నాగలి చాలా తేల్చి పట్టుగున్నా కొంచెం గడ్డ విరిగింది. పనసయ్యపార్టీవాళ్లంతా కరతాళధ్వనులు చేసి ఈలలువేశారు. వనమయ్యకి ఆగ్రహం, ఆవేశం ఇనుమడించాయి. అతడు హుంకరించి, మజ్జిగతాగి, తల్లికి మొక్కి, పెళ్లాం యిచ్చిన హారతీ, స్నేహితులు వేసిన కర్పూర దండా ఆఘ్రాణించి, ఠీవిగా నడిచి డేకుతూన్న ఎడ్ల ఎదటికి వెళ్లి, ఈలోపుగానే మిక్కిలి చకచకగా తన పాలేళ్లు అక్కడ పరిచిన పరుపు సమీపించి, "ధర్మానికే జయం, అనగా నాకే!" అని ముక్తసరుగా ఉపన్యసించి, ఒంటరిగా డైనప్పటికీ అమితమైన ధైర్యమూ, అమానుషమైన సాహసమూ వెలిబుచ్చుతూ దానిమీద పరుండి అరక సాగకుండా అడ్డుతగిలాడు. వనమయ్యపక్షం వాళ్లు ఎగిరి, గంతులేసి, పక్కవాళ్లని బాది, రుమాళ్లూ తలపాగాలూ పైకి ఎగరేసి ఎవళ్లవి వాళ్లు సంపాదించుగునేసరికి నానా బాధా పడ్డారు. ఎడ్లేనా తొక్కెయ్యచ్చు, నాగలేనా చీరెయ్యచ్చు, పనసయ్యేనా గుచ్చెయ్యచ్చు అనే నిరాశలో పడిపోయి, వనమయ్య చూస్తూనే ప్రాణం ఉగ్గబట్టి, పైకి మాత్రం నవ్వుమొఖం పెట్టి, కర్రబారిపోయాడు. ఇంతలో దగ్గిర దగ్గిరజనం "ఎముకలులా ఉన్నావేం? దున్నగానే బయట పడుతున్నట్టున్నాయి" అంటూ వెనక్కితగ్గి ఇంటికి దారెట్టడం సాగించారు. వనమయ్య ఆ కాస్తచూపూ లేకుండా ధైర్యంగా కళ్లు మూసేసుగున్నాడు. పనసయ్యకి వణుకు పుట్టింది. కాని ఏర్పాటుప్రకారం పనసయ్య మనుష్యులు నలుగురు ఓబల్లచెక్క తెచ్చి పక్కని ఉంచి దానిమీదకి అతిమృదువుగా వనమయ్యని పరుపుసహితంగా ఎక్కించి, నడకలో తడబడినా, పడెయ్యకుండా సాయంపట్టి కాలవగట్టుమీద అతని యింటి ఎదట పెట్టారు. ఓ పాలేరు వనమయ్యమొహం మీద నీళ్లు కొట్టాడు. వెంటనే అతడు లేచి పరుపు తడిసిపోతోందని వాణ్ణితన్నబోయాడు గాని తూలిపోయాడు. కొడుకుపాట్లకి తల్లి కళ్లు ఒత్తుగుంది. కాని అతని పెళ్లాం ఓ రోకలి పుచ్చుగుని నాగలివేపుకి రాబోయింది. పనసయ్యకి పైప్రాణం పైనే ఎగిరిపోయింది. అతడు చాలా అర్జెంటుగా బయటికి వెళ్లి వస్తానని చెప్పి నాగలి ఓపాలేరుకి అప్పగించాడు. ఇంతలో ఎడ్లు పడకేశాయి. పన

సయ్య తనయింటి గోడదగ్గిరికి జేరుకుని 'అమ్మయ్య' అనుకుని, ఎడ్లకి తెలకపిండి పెట్టి లేవగొట్టమని ఇద్దర్ని పంపించాడు. ఎన్నివీశెల తెలకపిండి పెట్టినా, అవేం యెడ్లో గాని, తలకాయకూడా నేలమీదే సాచి తిన్నాయిగాని లేవడానికి సంకల్పమేనా ఉన్నట్టు కనిపించలేదు. పనసయ్యకి మరో మార్గం తోచక, ఆ బల్లచెక్క పత్రమ్మని దానిమీదికే ఒకొక్కక్క ఎద్దుని ఎక్కించి వనమయ్యని జేరవేసినట్టే వాటినిగుడా జేరవెయ్యమని మరోనలుగుర్ని పంపించాడు. విజయసూచకంగా ఉండేనిమిత్తం నాగలి పట్టుగున్నవాణ్ణి అల్లానే పట్టుగుఉండమని చెప్పడానికి మరోణ్ణి పంపి తను ఇంట్లోకి వెళ్లాడు వెంటనే అతని వెధవఅక్క అతనికి దిష్టి తీసేసింది. అంతా వెళ్లిపోయారు.
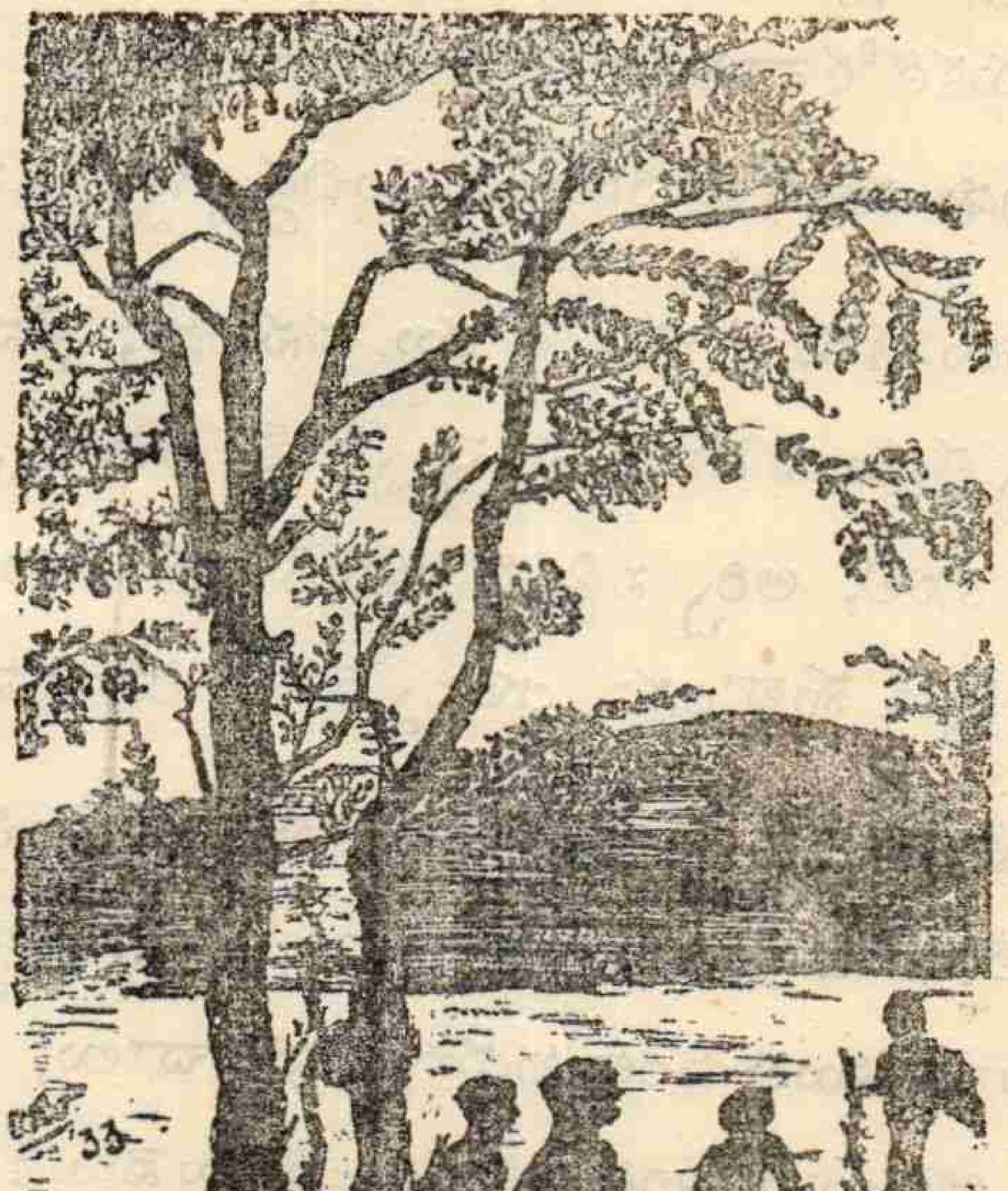
అదిలగాయితు ఆ భూమి తప్పకుండా శ్మశానమే అయిఉండిఉండా లనే భావంతో వనమయ్య పనసయ్యలు దాల్లో చదరపు అంగుళమూకూడా దున్నలేదు, వాడలేదు, తొక్కలేదు. కాని మునసబు కరణాలు ఆ భూమి ఆ యేడు సాగుఅయినట్టు పైవారికి తెలియచెయ్యడంవల్ల వెన్నావారికి ఆగురెట్లు అపరాధంపన్నుకట్టారు. ఆ దెబ్బతో వెన్నావారికి అక్కడ పొలం ఉన్నట్టు బోధపడింది. వాళ్లూ తంటాలుపడి పైవాళ్లని చూసి, అవసరప్రకారం సంతోషపూర్వకంగా లంచాలు పోసి, బ్రహ్మాండంమీద అది రుద్రభూమే గాని తమది కానేకాదని లెఖ్ఖల్లో నమోదుచేయించేవరకూ నిద్రాహారాలు లేకుండా శ్రమపడ్డారు. ఆ భూమి అరణ్యం లాగ మళ్లీ దుబ్బువేసింది. నాటికి నేటికి ఆ క్షేత్రంలో సంగ్రామముమాత్రం మరోటి ఏదీ జరగలేదు, ఏ గ్రామంవాళ్లూ చూడ రానూ లేదు. వనమయ్య పనసయ్యలు మాత్రం కొద్దికాలంలో కూడబలుక్కుని అక్కణ్ణించి కాపరాలు ఎత్తేశారు.